

De geschiedenis van de Zeister Dorpsstraat

Poort van het kerkhof, en de kerk te Zeist, omstreeks 1670.

Lezing, gehouden door prof. dr J. Ph. de Monté ver Loren,
in de openbare vergadering van de Van de Poll-stichting,
in hotel „Hermitage”, op Woensdag 20 Mei 1953.

Reeds in de middeleeuwen werd de kern van onze woonplaats gevormd door de Dorpsstraat, die, zoals blijken zal, zeker een 600 jaar oud is en die waarschijnlijk zelfs uit een nog veel vroegere tijd dateert.

Wanneer men zich deze middeleeuwse Dorpsstraat tracht voor te stellen, moet men bedenken, dat men, voor het laatste kwart van de 17de eeuw, geen scheiding in Eerste en Tweede Dorpsstraat kende, omdat het Rond toen nog niet bestond. Immers het Rond, vroeger „het Rondeel” genaamd, is eerst ontstaan bij de aanleg van het park van het in 1686 voltooide tegenwoordige Slot. Dit oorspronkelijk zuiver ronde plein sneed de reeds lang bestaande Dorpsstraat in twee stukken. De oude Dorpsstraat werd al in de 14de eeuw — en ook nog eeuwen daarna — aangeduid als „de strate tot Zeyst” of als „de Zeyster straat”. Reeds in een in het Latijn gestelde oorkonde van 27 Mei 1368 is sprake van deze „Strata... de Zeyst”. De benaming „straat” wijst er op, dat onze Dorpsstraat reeds toentertijd geplaveid is geweest. In die dagen toen, zeker ten platten lande, verreweg de meeste wegen nog zand- of kleiwegen waren, was zulk een bestrate weg een bijzonderheid en zullen de toenmalige Zeistenaren met recht trots zijn geweest op hun „Zeysterstraat”.

Dit destijds een grote luxe vormende plaveisel is te merkwaardiger, omdat de Zeisterstraat geen deel uitmaakte van de grote verbindingsweg, de „heerweg”, van Arnhem over Rhenen naar Utrecht, zodat de Dorpsstraat toen geen doorgaand verkeer kende. De „heerweg” werd onder Zeist ge-

vormd door de Arnhemsche Bovenweg, de Hoogeweg en de Oude Arnhemscheweg. Wat kan toch de reden zijn geweest, zal men zich afvragen, dat men de dorpsweg in Zeist heeft bestraat in een tijd, toen zelfs in de steden plaveisel nog een uitzondering vormde, zoals straatnamen als „de Steenweg” in Utrecht en „de Steenstraat” in Arnhem bewijzen?

Tot voor kort kon ik geen aannemelijke reden opgeven voor het feit, dat men al zo vroeg de toen zeer bijzondere maatregel had genomen om de dorpsweg in Zeist te bestraten. Onlangs echter toonde Ds P. Kuijper, die reeds zoveel voor de opheldering van de geschiedenis van Zeist heeft gedaan, mij een aan de Universiteit te Wageningen vervaardigde schetskaart, waarop als resultaat van grondboringen vroegere rivierlopen in Zuid-Oost Utrecht zijn aangegeven. Daarop ziet men, hoe er een breed water bestaan heeft, dat uit de richting van Odijk komend, naar de rand van de zandgrond stroomde en dat in de richting van Rhijnauwen weer bij de Kromme Rijn-loop aansloot. Dit brede water, vermoedelijk een tak van de Rijn, stroomde in de kern van ons dorp, tussen het terrein, waarop het tegenwoordige Slot ligt en de kerkhoogte door, zodanig, dat men zich het land tussen de Dorpsstraat en het Slot als water moet voorstellen. Het dorp was dus gelegen juist daar, waar deze rivier de vaste, hogere zandgrond raakte (zie het kaartje op blz. 5).

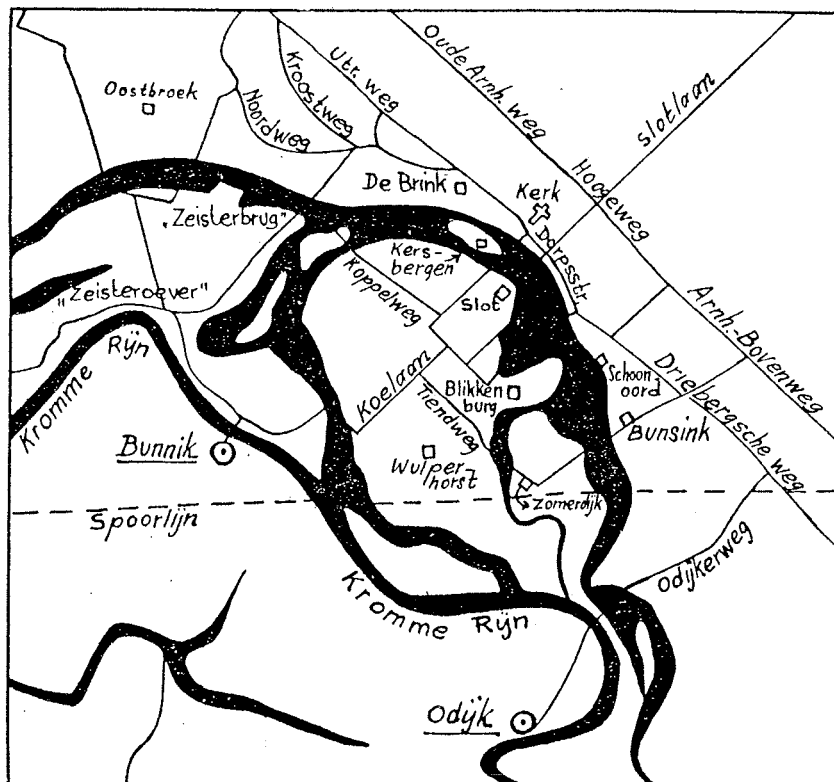
Houdt men deze situatie voor ogen, dan wordt de veronderstelling van Ds Kuijper zeer aannemelijk, dat de Zeisterstraat haar oorsprong vindt in 'n geplaveide

aanlegplaats langs de rivier, m.a.w. in een kade van soortgelijke aard als b.v. de Rijnkade in Arnhem. Voor zulk een los- en laadplaats was het aanbrengen van plaveisel wel haast een vereiste, ook in een tijd toen men met bestrating nog zeer zuinig was. Deze hypothese van Ds Kuijper, dat het merkwaardige, zeer oude stuk bestrate weg in Zeist zijn oorsprong vindt in een kade langs de rivier, welke kade was aangelegd daar, waar de rivier de hoge grond raakte, geeft een zeer aannemelijke verklaring voor het ontstaan van een „via Strata” in Zeist. Meer licht over dit voor de geschiedenis van Zeist zo hoogst belangrijke punt is alleen te verkrijgen door een oudheidkundig bodemonderzoek in het betreffende terrein, waarbij b.v. sporen van oude schoeiingen langs de voormalige rivier aan de dag zouden kunnen komen. Het stimuleren en het financieel mogelijk maken van zulke opgravingen is juist één der belangrijkste doelstellingen van de Van de Pollstichting.

Reeds vóór het midden van de 14de eeuw moet deze Zeister rivier grotendeels zijn dichtgeslibd of zelfs geheel zijn verdwenen, want toen strekte zich ter weerszijden van de Dorpsstraat, dus ook aan de voormalige rivierkant een grootgrondbezit uit, geheten het goed tot Zeisterstraat en later gewoonlijk als de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat aangeduid. Het eerst — voor zover mij bekend — verneemt men hiervan in een charter van 11 April 1370.

Toen verkocht de weduwe van Tideman Schrodekijn met haar kinderen aan de broeders Johan en Steven van Sleen het goed,

„dat gheheten is: „In die Straten tot Zeyst”. Tideman Schrodekijn, de oudste ons bekende bezitter dus van het goed tot Zeisterstraat was een aanzienlijk Utrechts poorter, die aldaar tussen 1343 en 1366 als schepen voorkomt. Hoe hij aan dit belangrijke bezit in Zeist gekomen was, blijkt helaas niet. In genoemd charter wordt vermeld, dat het goed tot Zeisterstraat zich uitstreckte van „Ver” — d.w.z. Vrouwe — „Ysegaerts Berghe” (een naam, die voor zover ik weet, in geen enkel ander bewaard gebleven stuk voorkomt), tot aan het goed „dat Helewijger des costers plach te wesen”, een grensaanduiding, die ons evenmin iets zegt, omdat noch over de Koster Helewijger, noch over zijn onderhavige goed iets naders bekend is. Alleen valt uit hetgeen volgt op te maken, dat het ene punt aan de Utrechtse zijde, het andere aan de Driebergse kant van het dorp lag, zonder dat nochtans blijkt of „Ver Ysegaerts Berghe” in de richting van Utrecht lag en het bezit van de koster Helewijger in de richting van Driebergen of dat juist het omgekeerde het geval was. Naar de Bunnikse kant strekte het goed tot Zeisterstraat zich uit tot „des papen lande van Zeist”, d.w.z. het pastorieland, waarvan Ds. Kuijper heeft aangetoond, dat dit om het Slot gelegen was. In de richting van Amersfoort, „te berghe waert”, zoals de oorkonde het uitdrukt, liep het goed tot Zeisterstraat door „al zover als ’t water van de berghe nederloopt”, dus tot aan de oorsprong van de waterlopen, die van de hoge kant van Zeist, wat men oudtijds de Zeister bergen noemde, in de richting van het dorp stroomden en waarvan b.v. de beek door het

Kaartje van Zeist en omgeving, waarop is aangegeven, hoe, blijkens bodemkundige onderzoekingen, in zeer vroege tijden de loop der diverse Rijnarmen is geweest. Men ziet duidelijk, hoe er een brede stroom is geweest tussen de Dorpsstraten en het Slot; en de hypothese ligt voor de hand, dat de „Zeisterstraat” (dat zijn thans de beide Dorpsstraten) haar ontstaan en ligging juist aan deze rivierloop heeft te danken.

Zeisterbos er een is geweest. Kennelijk tengevolge van het feit, dat het goed tot Zeisterstraat in 1370 aan twee broeders verkocht was, is het in twee delen gesplitst. Een eeuw later behoorde de ene helft aan Dirk van den Wael (van Moersbergen) die gehuwd was met Elisabeth van Sleen, zodat de veronderstelling voor de hand ligt, dat zijn vrouw deze helft van het bewuste goed mee ten huwelijk had gebracht. Blijkens een charter van 20 Mei 1473 kocht Dirk van den Wael er toen de andere helft van het goed tot Zeisterstraat bij van de weduwe van Jan de Coninc en haar zoon. Deze Jan de Coninc behoorde eveneens tot een aanzienlijk Utrechts geslacht. Sinds 1473 bevond het goed tot Zeisterstraat zich dus weer in één hand. In de omschrijving van de grenzen in het charter van 1473 leest men, dat dit goed zich uitstreckte „oostwaarts” tot „in de ghemeene wildernisse”, d.w.z. de heidevelden op de Zeister bergen, die door de geërfden van Zeist gemeenschappelijk gebruikt werden om er schapen te weiden, plaggen te steken e.d.; „westwaarts” tot het pastorieland en land van Jacob van Zuylen van Blikenborg; „zuidwaarts” tot aan land, behorende aan het Vrouwenklooster in de Bilt; en „noordwaarts” tot aan het land van Frederik van Renesse. Vrouwe Isegaerts Berghe en het land van Helewijger den koster zijn dus uit de grensbeschrijving verdwenen. Daar echter zowel Vrouwenklooster als Frederik van Renesse onder Zeist vele bezittingen hadden, maakt ook de grensaanduiding uit 1473 ons helaas niets wijzer.

Zeer belangrijk voor de kennis van de Zeisterstraat is een char-

ter van 25 Februari 1567, afkomstig uit het archief van Moersbergen. Uit dit stuk blijkt, dat de „Seysterstraat” zich uitstreckte van de Zeister kerk tot de hofstede genaamd „de Preekstoel”. Deze boerderij, die in 1818 nog bestond was gelegen ongeveer tegenover de vroegere molen aan de Molensteeg, vermoedelijk op de plaats, waar de stal van „Schoonoord” staat.

Met opzet spreek ik van „Molensteeg”, omdat deze naam veel karakteristieker is dan de tegenwoordige benaming „Molenweg”. Oudtijds droegen vrijwel alle wegen in deze streek, die van het lage land in de richting van de Utrechtse heuvelrug liepen, de naam steeg, dat wil letterlijk zeggen: stijgende weg.

Zo had men hier o.a. de Odijkersteeg, de Bunsingsteeg, de Molensteeg, de Blikenburgersteeg, de Koesteeg en de Breede Steeg, dat was het stuk Koppelweg van de brug over de Grift naar de Kroostweg. Het is jammer, dat men in al deze gevallen de tekenende naam „steeg” in „weg” of „laan” heeft veranderd.

Voor de eigenaardige naam van de hofstede „de Preekstoel” weet ik geen verklaring; trouwens meerdere oude boerderijen dragen ons wonderlijk in de oren klinkende namen, zoals „de Blauwe Schorteldoek” alhier en „de Schoudermantel” tussen Bunnik en Odijk. Het woord „preekstoel” werd in het Oud-Nederlands niet alleen gebruikt in de nu nog gangbare zin van kansel, maar b.v. ook ter aanduiding van een kuipvormige kinderstoel met een nuttig voorwerp er in.

Uit het charter van 1567 kan men afleiden, dat de bovenge-

noemde raadselachtige „Vrouwe Isegaerts Berghe” of ter hoogte van „Schoonoord” of in de buurt van de oude kerk heeft gelegen. Het woord „berg” heeft in de middeleeuwen dikwijls de betekenis van burcht, zodat het zeer wel mogelijk is, dat „Ver Isegaerts Berghe” niet wil zeggen: de heuvel van Vrouwe Isegaert maar: het kasteel van Vrouwe Isegaert. Indien Vrouwe Isegaerts Berghe aan het Utrechtse einde van de Zeister straat lag, is het niet uitgesloten, dat men hier met een voorloper van het kasteel Kersbergen te doen heeft en dat de burcht van Vrouwe Isegaert zich óf bevond op de plek, waar later Kersbergen stond, of nog dichter bij de kerk, daar, waar een 17de eeuwse tekening van de Zeister kerk een soort ruïne aangeeft.

Bij de oude afbeeldingen van de Dorpsstraat en omgeving vindt U een reproductie van de bewuste tekening uit de collectie van de Heer Meerdink, die deze welwillend ter beschikking heeft gesteld (zie de titelgravure van deze uitgave).

De schouw, m.a.w. het toezicht, over de Zeisterstraat kwam blijkens het charter van 1567 toe aan de bezitter van het goed tot Zeisterstraat, de „Erentfesten ende Vromen” Jonker Bartholomeus van den Wael, aan wie ook de weg zelf, zoals het charter verklaart, in eigendom toebehoorde. Merkwaardig is, dat dus toentertijd de Dorpsstraat, in tegenstelling tot den „Heerwech” d.i. de Hoogeweg, particulier eigendom was.

De laatste grondheer van het goed tot Zeisterstraat uit het geslacht de Wael, n.l. Adolph van de Wael van Moersbergen, heeft

in de geschiedenis van zijn tijd een rol gespeeld. Als Remonstrant werd hij in 1619 om politieke redenen voor zes jaren uit de Nederlanden verbannen. Met andere verbannen of uitgeweken Remonstranten begaf hij zich naar Sleeswijk-Holstein en stichtte daar de stad Friedrichstadt aan de Eider. Wij kunnen er dus als Zeistenaars trots op zijn, dat deze stad haar ontstaan te danken heeft aan een grondheer van de Zeisterstraat. Na 1632 is Adolph van de Wael in het Sticht teruggekeerd.

Door het huwelijk van zijn erfdochter Catharina met Johan van Oostrum is niet alleen het kasteel Moersbergen, maar ook het goed tot Zeisterstraat, of, zoals men dit toen placht te noemen: „de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat” gekomen aan Catharina's zoon Johan Gerrit van Oostrum van Moersbergen, die in een charter van 27 November 1667 door de Staten van Utrecht als „Grondheer van Zeist” wordt aangeduid.

Het huwelijk van Catharina, waardoor het goed tot Zeisterstraat in het bezit van een van Oostrum is gekomen, had een romantisch begin. Catharina werd n.l. op 24 Mei 1636, toen zij logeerde bij haar tante van Brakell in Utrecht, geschaakt door de Ritmeester Jonker Johan van Oostrum. Dit gebeurde op een Zondagmorgen, toen Tante en alle huisgenoten naar de kerk waren, terwijl Catharina, onder het voorwendsel dat zij hoofdpijn had, alleen was thuis gebleven. Deze schaking wekte nog te meer opzien, omdat Catharina, door toedoen van haar vader, maar eigenlijk tegen haar eigen zin, verloofd was met een schatrijke Geldersman, Jonker Reinier van Raesfelt, de Heer van Middachten.

Welke de rechten waren van de grondheer van het goed tot Zeisterstraat leert men uit een aantal acten uit het huisarchief van Beek en Royen. Ook in dit geval is het weer aan de familie van de Poll te danken, dat deze voor de geschiedenis van Zeist zo belangrijke stukken goed bewaard zijn gebleven.

Op het terrein, waarop in het midden van de 18de eeuw door Hendrik Verbeek, Burgemeester van Utrecht, die in 1732 gehuwd was met Clara Justina van Royen, het huis „Beek en Royen” is gebouwd, stond in het laatste kwart van de 17de eeuw een laken-ververij. Dit perceel maakte deel uit van de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat, evenals andere percelen aan de Dorpsstraat. In een aantal acten uit 1677 en volgende jaren wordt dan ook geconstateerd, dat de genoemde ververij was „staende op den Grondt van den Hoogh Edel Geboren Heer v. Moersbergen, Grondheer van Seijst”. Uit deze stukken en soortgelijke acten blijkt, dat de percelen grond langs de Dorpsstraat in erfelijke pacht waren uitgegeven en dat daarop door verschillende huurders woningen waren gebouwd en beplantingen waren aangelegd, welke hun eigendom bleven. De huurders hadden de bevoegdheid om hun recht van erfpacht — om het zo maar te noemen — aan een ander over te dragen, mits zij daartoe van de grondheer toestemming verkregen hadden. De grondheer had recht op de pacht van ieder perceel, welke jaarlijks op Sint Maartensdag, d.i. 11 November betaald moest worden. Vermoedelijk zal de grondheer voor het verlenen van toestemming tot een

overdracht ook een bepaalde uitkering ontvangen hebben, maar een bewijs hiervoor heb ik tot heden niet onder ogen gehad. Misschien willen de eigenaren van percelen in de Dorpsstraat er hun oude huispapieren eens op nazien.

De bovengeschetste rechtsverhouding ziet men in werking, wanneer in het jaar 1677 Sinjeur Pieter van de Vecht, „erfpachter” van de grond, waarop de Ververij staat, en eigenaar van dit gebouw, zijn erfpachtsrecht, alsmede de Ververij met de verbakken en gereedschappen overdoet aan Sinjeur Abraham Verbeek.

De Grondheer schrijft dan aan de Schout van Zeist, de Heer Wingelaer, — een nu nog in Zeist voorkomende naam — voor wien de overdracht moest plaats hebben, dat hij tegen dit transport geen bezwaar heeft.

Daar Sinjeur van de Vecht drie jaren grondpacht ten achter was — in de oorlogsjaren 1672 en 1673 had hij niet betaald en ook over het laatst verlopen jaar 1676 was hij de pacht nog schuldig — had Sinjeur Verbeek, om de toestemming van de grondheer voor de overdracht te verkrijgen, zich moeten verbinden om het achterstallige bedrag aan te zuiveren. Hij heeft zich hier behoorlijk van gekweten, zoals blijkt uit de bewaard gebleven quitantie, getekend door de grondheer Johan Gerrit van Oostrum van Moersbergen en luidende: „Ick onderschreeffe bekenne door handen van Abraham Verbeek voldaan en betaelt te zijn van drie jaren pacht van de . . . perceele landt, gelegen tot Seyst, daer de Verwerij op staet, verschenen St. Maartensdag 1672, 1673 en 1676”.

Nog in het begin van de 19de eeuw werd voor Beek en Royen

aan de heer van de „grondheerlijkheid van de Zeijsterstraat” een grondhuur betaald van 170 gulden 's jaars.

Het is te begrijpen, dat de jaarlijkse pachten van alle perceelen, waarin het goed tot Zeisterstraat was uitgegeven, samen een belangrijk bedrag vormden en dat bijgevolg de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat een aanzienlijke som waard was. Deze waarde leert men kennen doordat in 1680 Johan Gerrit van Oostrum v. Moersbergen deze grondheerlijkheid verkocht aan Willem Graaf van Nassau-Odijk, sinds kort Vrijheer van Zeist, voor de toen zeer aanzienlijke som van 16.000 gulden. De stukken op deze koop betrekking hebbende leren ons verder weinig nieuws, omdat daarin geen opsomming wordt gegeven van de percelen, waaruit het goed tot Zeisterstraat toen bestond. Het aantal bewoners van de Dorpsstraat in deze tijd moet men zich vooral niet te groot voorstellen, want omstreeks het midden van de 17de eeuw bedroeg de gehele bevolking van Zeist, blijkens het Register van het hoofdgeld, dat werd geheven van ieder persoon, met uitzondering van kinderen beneden het jaar, slechts 347 personen. In vergelijking met Driebergen was Zeist echter toen al een grote plaats, want in Driebergen bestond toentertijd de bevolking — alleen de zuigelingen niet meegerekend — uit slechts 157 personen. Wat het aantal huizen in Zeist betreft, dit bedroeg in 1748: 111.

Een specificatie van de met woningen bebouwde percelen van het goed tot Zeisterstraat vindt men in een acte van 1745. Toen verkocht Willem Adriaan Graaf van Nassau — de kleinzoon van

bovengenoemde Graaf Willem — het Slot met het grootste deel van de Nassause bezittingen in Zeist, waaronder de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat, aan Cornelis Schellinger. In de acte van overdracht de dato 18 December 1745 luidt de bewuste specificatie: „Acht en twintigh soo huysingen als camers” — d.w.z. kleinere huizen — „in den dorpe van Zeist staande...., met haare thuynen en erven,...., bestaande in de navolgende, alsse eerstelijk de huysinge of erve door Arie Verdonck in huure gebruykt wordende, belent ten Zuyden de huysing off erve van Sinjeur Jacob Bramo, ten Oosten de Zeisterstraat, ten Westen de Heer Verbeek en ten Noorden Wijn Dirkse van Esveld; nogh de rey cameran van de Vuylslooth tot aan de glasemaker toe, gerekent sijnde elff in getale, belent ten Zuyden de Weduwe Wolfswinkel, ten Oosten de moestuyn van den heer Verbeek en 't campje bouwland jegenswoordigh gebruykt wordende bij Pieter Enklaar, ten Noorden den uytwegh van 't gemelde campje off het watertje opwaerts loopende na den Boovenwegh en ten Westen de Zeisterstraat. Nogh de huysinge jegenswoordigh bewoond werdende bij den Secretaris” — dat was Jan van Dam — „en nogh twee cameran daar aan volgende, belent ten Zuyden Willem Damhoff, ten Oosten en Noorden de huysinge en erve bij den Drossaert” — te weten Hendrik Houtcamp — „bewoond wordende en ten Westen de Zeisterstraat. Nogh de huysinge door den Drossaert bewoond met de camere daaraan, bij de diaconye in huure gebruykt wordende, geleege ten Noorden de Greeff,

ten Oosten het boschje, ten Zuyden Willem Damhoff en ten Westen de Zeisterstraat. Alsmeede nogh vier cameran gelegen over het Predicantshuys, belend ten Noorden de erven van Vercroost, ten Oosten het land gebruykt bij Pijper en ten Zuyden de Zeysterstraat.

En eyndelijk cameran bewoond één bij Wessel Verdonck, twee door den tuynman Vink, een bij den schipper" — dat was toen Smorenborg — „één bij den rade-maker en één bij den Smith, en alsulx te samen ses in getale, belend ten Noorden de erven van Verkroost, ten Westen de schey-sloot van 't weytje gebruykt bij Vrouw Bramo, ten Zuyden de pastorye huysinge, en ten Oosten de Zeysterstraat".

Kennelijk bevat deze lijst van huizen, gelegen in de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat, niet alle zich daarin bevindende woningen — de reden hiervan blijkt niet — want b.v. Beek en Royen, dat ook grondhuur verschuldigd was, komt niet op deze specificatie voor. Misschien is de verklaring hierin te zoeken, dat bij de 28 genoemde woningen niet alleen het erf grondhuurplichtig was, maar dat ook het daarop staande huis aan de grondheer behoorde, terwijl b.v. bij Beek en Royen het huis eigendom van de bewoner was en alleen het terrein, waarop dit stond, in erfpacht werd gehouden van de grondheer van de Zeisterstraat. Hoe dit ook zij, toch blijft de opsomming van de 28 woningen met hare belendingen interessant, en omdat er uit valt op te maken, dat de Dorpsstraat in 1745 allerminst een aaneengesloten bebouwing had en wegens de vermelding van de namen van Zeister families, waarvan er thans,

twee eeuwen later, nog verschil-lende in ons dorp gevestigd zijn.

Zij, die meer over oude Zeister families en hun woningen willen weten, vinden daarover thans gemakkelijk te raadplegen gegevens in de getypte uittreksels uit de registers van transporten van on-roerend goed te Zeist uit de tijd vóór de invoering van het kada-ster. Deze uittreksels zijn door de Heer van Hinsbergen ten behoe-ve van de van de Poll-Stichting vervaardigd en daaraan door hem geschonken. Zij zijn van uitvoe-rige namenklappers voorzien. De vervaardiging is een enorm werk geweest, dat men niet genoeg kan waarderen, omdat deze uittreksels een onontbeerlijk hulpmiddel vormen bij de bestudering van de geschiedenis van Zeist in al haar aspecten.

Een indruk van de Dorpsstraat in het begin van de 19de eeuw krijgt men uit de stukken be-treffende de verkoop van het Slot, de hoge heerlijkheid van Zeist en de grondheerlijkheid van de Zeisterstraat door de erven van de Heer Johannes van Laer op 15 Mei 1818.

In 1784 had Johan Renatus van Laer dit alles gekocht uit de boedel van Maria Agnes Gravin von Zinzendorff, die dit op haar beurt in 1767 van Cornelis Schel-linger gekocht had.

Uit het stuk van 1818 blijkt, dat de grondheer van het goed tot Zeisterstraat — om deze oude benaming nog eens te gebruiken — toen „Grondhuren en Renten" trok van 55 huispercelen, gelegen aan de Dorpsstraat. De meeste daarvan worden helaas slechts aangeduid als „een huizinge aan de Dorpsstraat" met vermelding van het toenmalige huisnummer. Bij sommige echter wordt de be-stemming van het gebouw aan-

gegeven, zoals b.v. bij „het Nieuwe Logement van de Broedergemeente”, dat ongeveer stond waar nu de zaak in sportartikelen en de garage van Broedelet is, bij „het Logement het Hof van Holland”, in het begin van de Dorpsstraat, grenzende aan de kerkhoogte en bij de daarnaast gelegen „Herberg de Zwaan”.

Verder blijkt de bestemming bij „het Schoolhuis” eveneens gelegen aan de Noord-oostzijde van de Dorpsstraat en bij het op de plaats van het vroegere Gemeentehuis gestaan hebbende „Regts-huis der Heerlijkheid van Zeist met Arduin Steenen Gevel, hebbende gelijkvloers eene Gijzelkamer, Portaal en Bodenkamer en boven eene ruime Zaal”. Dit gebouw was toentertijd „bij continuatie aan het Gemeente-Bestuur verhuurd voor 200 gulden 's jaars.” Het recht van de Grondheer op de Dorpsstraat zelve wordt in deze stukken omschreven als: „het Grondrecht van de Zeijster Straat... met alle de Boomen daarop staande, vanaf de stallinge van het Logement het Hof van Holland tot aan Beek en Rooijen”.

De toenmalige bewoners van de percelen aan de Dorpsstraat, die grondhuur verschuldigd waren, leert men kennen uit een inventaris van de bezittingen van wijlen Johannes van Laer, eigenaar van het Slot, Vrijheer van de Hooge heerlijkheid Zeist en Grondheer van de Zeisterstraat, opgemaakt in 1817. Dit zeer uitvoerige en voor de geschiedenis van Zeist hoogst belangrijke stuk, dat een schat van gegevens bevat over het toenmalige Zeist, is door de Heer J. Groenewegen ter beschikking gesteld van de Van de Poll-Stichting. Onder de daarin vermelde personen, zijn er velen,

die ook nu nog in Zeist bekende namen dragen, waarvan de volgende als voorbeeld mogen dienen:

Johannes Kirpestein, Gijsbert Uylenbroek, de „slachter” Scherpenzeel, Jan van Rheenen, Frans Kraan, Johannes Timmerman, Evert Busbroek, Anthony Carré, Johannes van Wermeskerken, Leendert Goose(n), Hendrik van Vonno, Pieter van der Lee, Frans, Matthijs en Wessel Verdonk, Johannes Hoogstraten en Martinus Oremus.

Een onderzoek naar de herkomst van deze en vele andere oude Zeister families en naar de door hare leden uitgeoefende beroepen, zou niet alleen voor de afstammelingen interessant, maar ook uit demografisch oogpunt van belang zijn. Ook hier ligt een taak voor de van de Poll-Stichting.

In het voorafgaande kwam telkens naar voren hoeveel vraagstukken, vooral ten aanzien van de oudste geschiedenis van ons dorp, er zijn, die nader onderzocht moeten worden en hoeveel er op dit gebied — b.v. in de vorm van oudheidkundig bodemonderzoek en archiefstudie — nog te doen valt. Dank zij Freule van de Poll bezitten wij thans in de Stichting een instelling, die er, met aller medewerking, ongetwijfeld in zal slagen de geschiedenis van Zeist grondig te leren kennen. Het nastreven van dit doel is nog te meer de moeite waard, omdat er aanwijzingen bestaan, dat hierbij feiten aan het licht zullen komen, die van veel meer dan plaatselijk belang zijn.

Uitgave van de
VAN DE POLL-STICHTING
Stichting ter bevordering en verbrei-
ding van de kennis omtrent de geschie-
denis van Zeist.

Heruitgave ter gelegenheid van
de ingebruikneming van het pand
Middellaan 6
voor huisvesting van het
Zeister Historisch Genootschap
Mei 2004